

Організація навчально-дослідницької та підприємницької діяльності учнівської молоді в загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладах

Микола ПІНЧУК,

методист Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді

Економічний розвиток України багато в чому залежатиме від рівня підприємницької активності населення. Як показують соціологічні дослідження, багато учнів загальноосвітніх шкіл прагнуть пов'язати свою долю з недержавним сектором економіки, підприємництвом, фермерством, відкрити власну справу. Проте успішне досягнення цієї мети безпосередньо пов'язане з рівнем ділової, правової та економічної підготовки випускників освітніх закладів, їх конкурентоспроможністю на ринку праці.

Вже півстоліття учнівські виробничі бригади (УВБ) є однією з основних форм трудового виховання та навчання школярів. На сьогодні більшість виробничих бригад трансформована в учнівські трудові аграрні об'єднання, які діють не тільки як виробничі підрозділи навчальних закладів, а й є справжньою життєвою школою, де учням допомагають набути перших навичок з прийняття рішень та управління, навчають вибудовувати відносини з колективом, ставити завдання, шукати відповіді, досягати мети.

Поєднуючи навчання з виробничою працею в сільському господарстві, учнівські аграрні об'єднання та виробничі бригади систематично проводять навчання активу, старшокласники вчать планувати й організовувати працю в об'єднанні, впроваджувати агротехнології, проводити економічні розрахунки. На прикладі діяльності шкільного трудового об'єднання учні моделюють різні економічні процеси, властиві підприємству, що реально діє, проводять дослідження ринку, вирощують продукцію або надають послуги, ведуть документацію. Головною метою учнівських об'єднань є не отримання прибутків, ведення підприємницької діяльності в повному обсязі та реєстрація як юридичної особи, а навчання учнів практичних навичок, необхідних для здійснення підприємницької діяльності, створення умов для професійної орієнтації, самовизначення і соціальної адаптації школярів.

У сучасних об'єднаннях учні разом з педагогами і наставниками також вчать заробляти гроші, необхідні для купівлі нової техніки, комп'ютерного обладнання. Отримані кошти направляються на ремонт шкіл, здешевлення харчування, на заробітну плату учням.

У 2007 р. був зроблений важливий крок у напрямі розвитку учнівських виробничих бригад та учнівських трудових об'єднань. Міністерство освіти і науки України своїм наказом запровадило щорічне проведення всеукраїнських зльотів учнівських виробничих бригад, що мало сприяти їх відродженню. Перший зліт відбувся на базі Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді. Наступні зльоти проходили в областях, які ставали переможцями попереднього (у Дніпропетровській, Волинській та Луганській областях). У 2011 р. V Всеукраїнський зліт учнівських виробничих бригад приймала Вінницька область.

Під час зльотів постійно проводяться такі навчально-виховні заходи:

1. Виставка-презентація досягнень та перспектив роботи учнівських виробничих бригад «Турбота юних тобі, Україно». Творче звітування учнів, демонстрація практичних результатів роботи.

2. Семінари-практикуми в аграрних університетах, науково-дослідних інститутах «Значення дослідництва в сучасному сільськогосподарському виробництві».

3. Зустріч з науковцями та спеціалістами галузі, ознайомлення із сучасними технологіями сільськогосподарського виробництва на базі кращих господарств.

4. «Круглі столи» для керівників учнівських виробничих бригад, завідувачів навчально-дослідних ділянок за участю спеціалістів.

5. Навчально-виробничі практикуми та екскурсії.

На сьогодні в школах та позашкільних навчальних закладах України, за звітними даними, вже функціонує близько 1600 учнівських трудових аграрних об'єднань та 7500 навчально-дослідних земельних

ділянок, які в перспективі можуть бути базою для створення нових УВБ. Нині юридичною підставою організації учнівських трудових об'єднань є Типове положення про молодіжний трудовий загін, затверджене постановою Кабінету Міністрів України №899 від 3 липня 2006 р., та затверджені Міністерством освіти і науки України Рекомендації щодо організації учнівських виробничих бригад.

Серед перспективних напрямів роботи трудових аграрних об'єднань варто назвати: моделювання на базі науково-дослідних земельних ділянок ефективного господарства, з урахуванням регіональних особливостей та потреб; впровадження в культуру продуктивних сортів рослин та використання екологічно безпечних методів боротьби з хворобами і шкідниками; вирощування для реалізації посадкового матеріалу (саджанців плодкових дерев та кущів, багаторічних культур, елітної картоплі тощо); інтродукцію рослин-антиоксидантів і таких, які мають лікувальні властивості, високий вміст вітамінів тощо; виробництво сільськогосподарської продукції за сучасними технологіями на базі передових агрофірм та фермерських господарств.

Профільність об'єднань така: польові культури; садівництво; рослинництво; дендрологія та квітництво; плодово-ягідні культури; лікарські рослини; кормовиробництво; тваринництво; механізаторська справа.

Багаторічний досвід діяльності учнівських виробничих бригад та учнівських трудових аграрних об'єднань з різних областей України розкривається під час проведення всеукраїнських зльотів. Наведемо приклади роботи кращих об'єднань. Зокрема, при закладах освіти Вінницької області функціонує 350 учнівських аграрних трудових об'єднань, з них 32 учнівські виробничі бригади, що є структурними підрозділами, решта – об'єднання, які набули нових форм трудової діяльності: родинні трудові об'єднання; городні бригади; трудові загоны з боротьби з ерозією ґрунтів; учнівські виробничі ланки з надання допомоги місцевим аграрним підприємствам, фермерським господарствам.

Позитивним є те, що за останні роки в закладах освіти області досить активно почали створюватися трудові аграрні загоны на базі шкільних навчально-дослідних земельних ділянок, основною спеціалізацією яких є рослинництво, овочівництво, садівництво, квітникарство, тваринництво.

Заслугує на увагу робота УВБ Краснопільської ЗОШ І–ІІІ ст. Гайсинського району, яка працює на базі шкільних навчально-дослідних земельних ділянок та орендованих землях місцевого сільськогосподарського підприємства «Зернопродукт». Упродовж кількох років УВБ визнається однією з кращих у районі, області й навіть в Україні. Для отримання високих врожаїв учні освоюють новітні технології мінімального обробітку ґрунту, використовують комплексні ґрунтообробні знаряддя, підвищують ефективність добрив з урахуванням забезпеченості ґрунту елементами живлення. На полях УВБ

проводиться науково обґрунтована дослідницька робота, що сприяє поєднанню навчання з виробничою працею, застосуванню набутих знань на практиці, підвищенню якості знань, формуванню наукового світогляду.

Навчити молодь працювати на землі, підготувати її до продуктивної праці у сільськогосподарському виробництві – головна мета трудових аграрних об'єднань Волинської області. Понад 5000 юнаків і дівчат (80 УВБ), об'єднані у ланки рослинників, овочівників, садівників, механізаторів, обробляють 433,8 га землі, випробовують нові сорти провідних сільськогосподарських культур, займаються дослідницькою діяльністю, здобувають основи агротехнічних знань. У розпорядженні школярів 116 одиниць сільськогосподарської техніки. Це дало можливість у 741 освітньому закладі області організувати харчування безкоштовно.

Змістовну допрофесійну підготовку отримують юннати трудового аграрного об'єднання «Урожай» Затурцівської ЗОШ І–ІІІ ст. Локачинського району. 109 учнів середнього і старшого шкільного віку об'єдналися у ланки овочівників, рослинників та садівників. Дотримуючись правил агротехніки, учні зібрали зі шкільного поля площею 5,5 га високий врожай: 22 ц пшениці, 7 ц ячменю, 32 ц цукрових буряків, 13 ц картоплі, 4 ц моркви тощо. Вирощену продукцію саду та шкільного поля здали до ідальні, що дало можливість значно зменшити вартість шкільних обідів (до 0,80 грн).

В Івано-Франківській області у Верхньолипицькій ЗОШ І–ІІІ ст. Рогатинського району впроваджено авторську програму «Трактори, сільськогосподарські машини та основи фермерського господарства», за якою члени трудового загону «Хлібороб» опановують професії тракториста та фермера.

В області є приклади ефективних форм співпраці шкіл з фермерськими господарствами та аграрними об'єднаннями. Колектив Більшівцівської ЗОШ І–ІІІ ст. Галицького району орендує 4 га поля в агрофірмі «Бовшівська», де працює трудовий учнівський загін. Члени ланок трудового загону вирощують овочеві культури. Агрофірма надає школі ґрунтообробну техніку та допомагає добривами. Для учнів Ценявської ЗОШ І–ІІІ ст. Коломийського району робота в учнівській виробничій бригаді є фактично школою передового досвіду екологічного господарювання на землі. Проблему з органічними добривами в школі розв'язано – їх школярі готують у компостних ямах, основою яких є всі рослинні рештки, ґрунт та каліфорнійські черв'яки. Ділянки діти обробляють не сапами, а плоскорізами Фокіна, котрі школа придбала у місцевому Клубі органічного землеробства.

Добре налагоджена робота учнівських трудових аграрних об'єднань і на навчально-дослідних земельних ділянках загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів Чернігівської області. Для організаторів об'єднань було проведено два обласні семінари на тему: «Оптимізація озеленення території

навчальних закладів» та «Формування творчої особистості учнів під час проведення дослідницької роботи на шкільних навчально-дослідних земельних ділянках». Члени учнівської виробничої бригади Володимирівської ЗОШ I–III ст. Городнянського району за рекомендацією СТОВ «Агрос» випробували п'ять різних сортів картоплі: «Темп», «Юбель», «Ленінградська столова», «Кандидат», «Білоруська розвариста». У результаті проведеного дослідження було встановлено, що найбільш урожайним виявився сорт «Темп», який і був рекомендований товариству для вирощування на полях. Отриманий урожай картоплі (62 ц) передано в шкільну їдальню для здевелювання харчування учнів.

Заходи з відродження і розвитку аграрних учнівських об'єднань проводилися у Луганській області, де було створено 135 таких сезонних об'єднань та ланок учнівської молоді. У них працювало 5850 учнів, з них у сільських школах – 4524 учні, на базі позашкільних навчальних закладів еколого-натуралістичного профілю – 612 вихованців. На прикладі роботи Металістської ЗОШ I–III ст. Слов'яносербського району на Всеукраїнському зльоті УВБ було продемонстровано тісну співпрацю з науково-дослідними інститутами. Зокрема, заняття учнів проходять у відділах, лабораторіях і на дослідних ділянках Луганського інституту агропромислового виробництва та Луганського обласного державного проектно-технологічного центру охорони родючості ґрунтів і якості продукції «Облдержродючість». На базі Металістської ЗОШ I–III ст. працюють гуртки «Юний агрохімік», «Юний селекціонер», які стали ядром організації шкільного екологічного центру «Екосвіт».

На високому рівні за сільськогосподарським напрямом працюють у Дніпропетровській області в районному центрі еколого-натуралістичної творчості дітей та учнівської молоді, де для профорієнтації та трудового навчання створені всі умови. Тут є навчальна пасіка, міні-ферма, оранжерія, теплиця. Тісно співпрацюють з АТЗТ «Агро-Союз» профільні міні-школи Майської СЗШ I–III ст. Синельниківського району. Учні оволодівають профорієнтаційними навичками, здобувають теоретичні й практичні знання з курсів «Молочне тваринництво», «Страусівництво», «Сучасне свинарство», економіки і механізації. Все це дає змогу школярам визначитися з майбутньою професією, обрати фах за своїм покликанням.

У Дніпропетровській області постійно проводяться заходи з відродження й розвитку аграрних учнівських об'єднань. На це питання звертається увага на семінарах директорів районних і міських станцій юних натуралістів та еколого-натуралістичних центрів, семінарах і методоб'єднаннях вчителів біології, проводяться консультації щодо організації роботи учнівських виробничих бригад. Було підготовлено методичні матеріали: поради щодо проведення сільськогосподарського дослідництва, інформаційна картка трудового аграрного

об'єднання школи, зразок паспорта, структури, статуту учнівського трудового аграрного об'єднання.

В умовах розвитку сучасної освіти проблема підготовки молоді до майбутньої продуктивної праці розглядається як одна з найболючіших, і причиною цього є, зокрема, відсутність належної матеріально-технічної бази з трудового навчання. Саме в таких умовах працює виробнична бригада «Бригантина» Перчунівської ЗОШ I–III ст. Добровеличківського району Кіровоградської області. Педагогічний колектив школи постійно розробляє, вдосконалює і пропонує нові напрями дослідницької роботи, які могли б зацікавити дітей. На виробничих площах УВБ впроваджуються і вдосконалюються нові технології вирощування сільськогосподарських рослин. Завдяки упровадженню новітніх технологій здійснюється на соціальне замовлення і в результаті дає прибуток.

Юні селекціонери учнівської виробничої бригади «Колос» Новоукраїнської ЗОШ I–III ст. Млинівського району Рівненської області співпрацюють з агрофірмою «Камаз-Агро» та насіннею господарством «Агро-Експрес-Сервіс», досліджуючи перспективні сорти ярого ячменю та вивчаючи явище гетерозису й інбридингу в кукурудзи. На навчально-дослідних земельних ділянках юні аграрії проводять апробацію насінневого матеріалу таких відомих фірм, як «Кітано», «Нунемс», «Семініс», «Бейо Україна».

Відродження і розвиток аграрних учнівських об'єднань насамперед забезпечують засвоєння знань та усвідомлення суті основних законів розвитку ринкової економіки, підвищення ефективності виробництва, перебудови його структури, вдосконалення виробничих відносин, системи управління та методів господарювання, також дають змогу краще зрозуміти особливості економічних відносин і перетворюють кожного учня на активного, творчого учасника виробничого процесу. Робота на базі трудових об'єднань формує у школярів певні моральні та ділові якості, а саме громадську активність, підприємливість, ініціативність, бережливе ставлення до суспільного майна, раціоналізаторські здібності, відповідальність та прагнення до особистого успіху й добробуту.

Література

1. Биковська О.В. Трудове виховання школярів в умовах ринкових відносин / О.В. Биковська, П.В. Дмитренко // Проблеми трудової і професійної підготовки: наук.-метод. зб. – Вип. 1. – К.; Слов'янськ: ІЗМН: СДПІ, 1997. – С. 77–79.
2. Вербицький В.В. Формування практичного розуму цілеспрямованого учня (з досвіду сталого розвитку позашкільної еколого-натуралістичної освіти) / В.В. Вербицький. – К.: Деміур, 2002. – 232 с.
3. Семья и дети: воспитание трудолюбия / А.К. Бешенков и др.; сост.: И.И. Зарецкая, В.А. Поляков. – М.: Профиздат, 1988. – 254 с.
4. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / В.О. Сухомлинський // Вибр. тв.: в 5 т. – К., 1976. – Т. 1.

5. Річні звіти обласних еколого-натуралістичних центрів (СЮН).

Анотації

Микола ПІНЧУК

Організація навчально-дослідницької та підприємницької діяльності учнівської молоді в загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладах

У статті розглядається діяльність учнівських трудових аграрних об'єднань. Аналізуються досвід роботи кращих учнівських колективів з різних областей України, зміст та напрями їхньої діяльності. Наголошується, що практика створення таких об'єднань є позитивною, оскільки сприяє самовизначенню та соціальній адаптації школярів, формуванню в них ділових якостей, практичних навичок, необхідних для здійснення майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: учнівські виробничі бригади, учнівські трудові аграрні об'єднання, трудове виховання, напрями дослідницької роботи.

Николай ПИНЧУК

Организация учебно-исследовательской и предпринимательской деятельности учащейся молодежи в общеобразовательных и внешкольных учебных заведениях

В статье рассматривается деятельность ученических трудовых аграрных объединений. Анализируются опыт работы лучших ученических коллективов

из разных областей Украины, содержание и направления их деятельности. Подчеркивается, что практика создания таких объединений является позитивной, поскольку способствует самоопределению и социальной адаптации школьников, формированию у них деловых качеств, практических навыков, необходимых для осуществления будущей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: ученические производственные бригады, ученические трудовые аграрные объединения, трудовое воспитание, направления исследовательской работы.

Mykola PINCHUK

Organization of the educational, research and entrepreneurial activity of studying youth in comprehensive schools and out-of-school educational institutions

The article examines the activity of agrarian labor unions of pupils. Work experience of the best teams of pupils from different regions of Ukraine, content and fields of their work are analyzed. Emphasized that the practice of such unions formation is a positive fact, as it is conducive for the self-determination and social adjustment of schoolchildren and the formation of their business features and practical skills, that are necessary for the fulfillment of future professional activity.

Keywords: industrial teams of pupils, agrarian labor unions of pupils, labor education, areas of research.

Організація учнівської дослідницької діяльності в гуртках зоологічного напрямку

Валентина ЖЕСТЕРЬОВА,

завідувач лабораторії зоології і гідробіології

Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді

міжнародні очно-заочні масові заходи, серед яких значне місце належить конкурсам дослідницьких робіт учнів різного шкільного віку. Для учнів 9–11 років проводиться конкурс «Юний дослідник», для учнів 12–15 років – конкурс учнівського науково-дослідного проектування та винахідництва, для учнів 7–11-х класів – конкурс-виставка досягнень юних зоологів і тваринників.

Здійснюється робота з виявлення обдарованих дітей з високим рівнем біологічної (зоологічної) ерудиції. Завдяки співпраці з науковими установами, що суттєво підвищує рівень позашкільної біологічної освіти та допомагає учням визначитися із майбутньою професією, організовано роботу Інституту зоологічних стажувань.

Для проведення зоологічних стажувань використовується база Інституту зоології імені І.І. Шмальгаузена НАН України, Зоологічного музею імені

Одним з основних завдань лабораторії зоології і гідробіології НЕНЦ є робота з формування у гуртківців гуманного і відповідального ставлення до тваринного світу, надання вихованцям додаткової освіти, здобуття ними знань, умінь і навичок за інтересами, забезпечення потреби особистості у професійному самовизначенні та творчій самореалізації.

Для творчої самореалізації учнів у зоологічному напрямку НЕНЦ проводить всеукраїнські й